

DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI VE ÇEVRE MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE ALINAN DERSLER KONFERANSI

Doç.Dr. Ali İhsan AROL
Orta Doğu Teknik Üniversitesi

7-8 Şubat 2002 tarihlerinde Paris'te OECD Genel Merkezi'nde dünyada madencilik sektöründe yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımları (DYSY)'nm "çevresel" boyutunu ele alan bir konferans düzenlendi. Konferansa, OECD örgütünden, Türkiye dahil OECD üyesi ülkelerden, OECD üyesi olmayan ülkelerden, iş dünyasından, sivil toplum kuruluşları ve akademisyenlerden oluşan 100'ün üzerinde kişi katıldı.

Konferansla ilgili, tarafımdan kaleme alınmış "*Current status of FDI and environmental issues in Mining in Turkey*" (Türkiye'de madencilik sektöründeki DYS Y ve çevre konularının mevcut durumu") konulu yazının da yer aldığı, makaleler ve ortaya atılan görüşler www.oecd.org sitesinde incelemeye sunulmuştur. Madencilik alanında önemli birçok ülkede madencilik sektöründe yapılan DYSY'nın çevre performansları, yasal düzenlemeler, uygulamada karşılaşılan sorunlar, beklentiler, öneriler vb birçok konu, iki gün süren konferans sırasında derinlemesine ele alınmıştır. Türkiye madencilik sektörünü de yakından ilgilendiren bu görüşler aşağıda özetlenmiştir:

* DYSY'nın miktarı 2000 yılında 1.3 trilyon ABD dolarına erişmiştir. Bunun yaklaşık 1 trilyon doları gelişmiş ülkelere akmış, kalanı da gelişmekte olan ülkelere gitmiştir. Hızlı ve sürdürülebilir bir kalkınma için gelişmekte olan ülkelerin DYSY'dan daha fazla pay alması gerektiği vurgulanmıştır. DYSY içinde madencilik sektörüne giden sermayenin oranı %1 civarında olmuştur.

* Türkiye, yabancı sermayenin en çok geldiği yıllardan biri olan 2000 yılında DYSY'dan ancak 3,059.9 milyon TL pay almış, bunun içinde madencilik sektörünün payı 6.32 milyon dolar olmuştur. Bir başka hesaplama, 2000 yılında dünya madencilik sektörüne giden yaklaşık 10 milyar dolarlık DYSY'nın %0,1'den daha azı Türkiye'ye gelmiştir (www.hazine.gov.tr).

* Gana, Şili ve Peru gibi OECD üyesi olmayan ülkeler çok ciddi DYSY almışlardır. Son yıllarda madencilik alanında önemli atılımlar yapan bu

ülkelerin her biri yılda 1 milyar doları aşan DYSY almışlardır. Madencilığe yapılan bu yoğun yatırım sonrasında bu ülkelerde madencilığın GSMH'daki payı %5'in üzerine çıkmıştır.

* Birçok ülkede 1980'li yıllarda madencilik yasalarının liberalleştiği ve 1990'lı yıllarda çevre ile ilgili düzenlemelerin yürürlüğe girdiği bildirilmiştir.

* Bazı uluslararası çok ortaklı madencilik şirketlerinin Şili gibi ülkelerde çevresel yasal düzenleme ve çevresel yönetim sistemlerinin geliştirilmesine katkıda bulunduğu belirtilmiştir. Bu şirketlerin, hem sahip oldukları sermaye, bilgi birikimi, teknoloji ve ölçek ve hem de kendi ülkelerindeki baskılardan dolayı daha iyi bir çevre yönetimi gerçekleştirdikleri belirtilmiştir.

* Halka açık büyük madencilik şirketlerinin çevre yönetimi konusunda iyi bir şöhrete sahip olmaları gerektiği bildirilmiş, bu şöhretin bu şirketlerin "*işletme ehliyeti*" (licence to operate) olduğu vurgulanmıştır. Çevre yönetimi konusunda kötü şöhrete sahip şirketlerin borsada değer yitirecekleri belirtilmiştir.

* Ancak, birçok madencilik şirketinin de Gana, Endonezya, Filipinler gibi ülkelerde doğal ve sosyokültürel çevreyi zorlayan uygulamalar içinde oldukları bildirilmiştir. Madencilikte elde edilen gelirlerin yöre halkının refahını artırıcı doğrultuda kullanılmadığı konusunda şikayetler gelmiştir. Büyük ölçekli DYSY madencilik şirketlerinin küçük aile işletmelerinin aleyhine bir durum yarattığı açıklanmıştır. Madencilik yapılan yörelerde, yerel halkın madencilik sırasında ve sonrasında sağlıklı ve sürdürülebilir bir yaşamı olması için gerekli koşullarının hazırlanması ihtiyacı üzerinde durulmuştur.

* Şirketlerin çevre konusunda "*gönüllü önlemler*" (voluntary measures) almaları gündeme getirilmiştir. Bu bağlamda, altın üreticileri, siyanür üreticileri, UNEP, Dünya Bankası, OECD, bazı hükümetlerin temsilcileri, sivil toplum örgütü temsilcilerinin katılımı ile bir "Altın üretiminde kullanılan siyanürün üretimi, taşınması ve kullanımı için Uluslararası Siyanür Yönetimi Kodeksi" taslağı hazırlanmış ve ilgilenenlerin

incelemesine sunulmuştur (www.cyanidecode.org). Bu kodeksin uygulanması ile altın üretiminde kullanılan siyanürün, toplumun da kabul edeceği, güvenli kullanımının sağlanacağı belirtilmektedir.

ç> "Gönüllü önlemler" in olumlu bir gelişme olduğu kabul edilmiş, ancak, bu önlemlerin ulusal ve yerel yasal düzenlemelerin yerine geçemeyeceği, yalnızca onlara ilave önlemler olabileceği görüşü ağırlık kazanmıştır.

O Birçok ülkede çevre yönetimi konusunda işler yasal düzenlemelerin, ölçüm, gözlem ve denetim altyapısının yeterli olmadığı, uluslararası kuruluşların ülkelerin bu kapasitelerinin geliştirilmesine yardımcı olmaları gereği üzerinde durulmuştur.

ç> Çok ortaklı uluslararası madencilik şirketlerinin, çevre konusunda madencilik sonrasında da sorumlu tutulmaları ve bu şirketlerin kreditorlerinin de ortak sorumluluk yüklenmeleri önerilmiştir.

c> Madencilik faaliyetleri sırasında etkilenen bütün ilgili grupların (işçiler, yerel halk, yerel yönetimler, hükümet, vb..) yapılan işlerin niteliği

konusunda düzenli ve anlaşılır bir şekilde bilgilendirilmeleri istenmiştir.

O Madencilik, DYSY ve Çevre bağlamında en önemli etkenin; temel unsurları üretilen politikaların saydam ve öngörülebilir olması, kararların yasal zeminde verilmesi, meslek değerleri ile donanımlı yetkin bürokrasinin ve eylemlerinden sorumlu yürütme erkinin varlığı ve kamusal konularda katılım fırsatına sahip sivil toplum kuruluşlarının varlığı olan *iyi yönetim* olduğu vurgulanmıştır.

Görüldüğü gibi Türkiye'de de son yıllarda her platformda çok ciddi boyutlarda tartışılan Madencilik ve Çevre konusu birçok ülke, uluslararası kuruluş, ticari şirket ve sivil toplum örgütleri tarafından da sıcak bir şekilde tartışılmaktadır. OECD tarafından düzenlenen "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Çevre: Madencilik sektöründen alınan dersler konferansı" sırasında, konuyu tarafları bir araya getirilmiş ve bu konuda yaşanan sorunların çözümüne yönelik görüş ve önerilerin ortaya çıkması sağlanmıştır.

TOPLU ISITMACILIK

Kuşkusuz "toplu taşımacılık"ın ne olduğunu biliyorsunuzdur. Ama bahse girerim ki "toplu ısıtmacılık" konusunda bir bilginiz yok. Hemen bilmiyoruz diye komplekse kapılmayan, bu kavram yeni gündeme geldi. Doğu Anadolu Bölgesinde bu yıl kış neden şiddetli geçmedi? Hemen şiddetli geçti diyerek karşı çıkmayın. Hükümet zamanında gerekli önlemleri almamış olsaydı Doğu Anadolu'da yaşayanlar soğuktan kırılacaktı. Hükümet ne mi yaptı? Parasını peşin ödeyip satamadığı doğal gazı, doğal gaz boru hatları boyunca tahliye muslukları ile yakarak Doğu Anadolu Bölgesini ısıttı. Sonra da parasını doğal gaz kullananlardan çıkardı. İşte zeka bu, "toplu ısıtmacılık" ve gerçek proje bu.